תנ״ך · אחרונים · חיד״א · חומת אנך · כתובים

חומת אנך על דברי הימים א

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חומת אנך על דברי הימים א

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חומת-אנך-על-דברי-הימים-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
פסוק א 5
פסוק כז 5
פסוק לד 5
פרק ב 6
פסוק ב 6
פסוק ד 7
פסוק טו 7
פסוק יז 7
פסוק נה 8
פרק ג 8
פסוק ד 8
פסוק ה 9
פסוק יא 9
פרק ד 9
פסוק ט 9
פסוק כא 10
פרק ה 10
פסוק ב 10
פסוק ג 11
פסוק יז 11
פסוק מא 11
פרק ו 11
פסוק יז 11
פסוק לד 12
פסוק מ 12
פסוק מא 12
פרק ז 12
פסוק א 12
פסוק כא 13
פסוק כב 13
פסוק כז 13
פסוק ל 13
פסוק מ 13
פרק ח 13
פסוק ח 13
פסוק לג 14
פרק ט 14
פסוק כ 14
פרק י 15
פסוק א 15
פסוק ג 15
פסוק ה 15
פסוק יב 15
פסוק יד 15
פרק יא 15
פסוק א 15
פסוק ב 16
פסוק ג 16
פסוק ה 16
פסוק כב 16
פרק יג 16
פסוק ז 16
פסוק יד 16
פרק יד 17
פסוק ב 17
פסוק ג 17
פסוק ח 18
פסוק י 18
פסוק יד 18
פסוק יז 18
פרק טו 18

פסוק א 18
פסוק יג 18
פסוק כב 18
פסוק כה 19
פסוק כז 19
פסוק כט 19
פרק טז 19
פסוק ח 19
פסוק ט 19
פסוק יג 19
פסוק לד 19
פרק יז 20
פסוק ב 20
פסוק ז 20
פסוק ח 21
פסוק יז 21
פסוק כג 21
פרק יח 21
פסוק ד 21
פסוק ו 22
פסוק יא 22
פסוק יד 22
פרק יט 22
פסוק ב 22
פסוק ד 23
פרק כא 23
פסוק א 23
פסוק כב 23
פרק כב 24
פסוק א 24
פסוק ה 24
פסוק ח 24
פסוק י 25
פרק כח 25
פסוק ב 25
פסוק ד 25
פסוק יט 26
פרק כט 26
פסוק א 26
פסוק ט 26
פסוק י 26
פסוק יד 27
פסוק כב 27

פרק א

פסוק א

אדם שת אנוש. כתב המפרש עזרא כתב ספר היחס הזה ע"י חגי זכריה ומלאכי וכו' ודע כי אין זה פירוש רש"י כמ"ש אני עני בשם הגדולים ח"א וכן ראיתי בנמוקי עטרת ראשי אבא מארי ז"ל שהוכיח דזה הפירוש אינו מרש"י ז"ל והגם שבתוספות יומא דף ט' הביאו פירוש מתלמידי רבינו סעדיה ז"ל והפירוש ההוא במפרש הזה אין מופת חותך דדילמא הוא מפרש אחר. ובפירוש פרטי זה נתכוונו וכן ראיתי עתה בספר דברי אמת כ"י להרב מהר"ש עדני ז"ל שכתב כן כמ"ש דאין זה פירוש רש"י ז"ל וגם לא נודע מי הוא המפרש דאין ראיה מהתוספות הנזכר וכתבו המפרשים דנכתב ספר היחס הזה ליחס דוד המלך ע"ה וכו' והתחיל אדם דהוא ר"ת אדם דוד משיח דאדם הראשון נתן ע' שנה לדוד הע"ה ודוד הע"ה לא ישן ס' נשמי והוא חי וקיים ונתקיים בו בצד מה שהיה אדה"ר קודם החטא:

פסוק כז

אברם הוא אברהם. אפשר לומר דרמז אברם הוא אברהם שנברא העולם בשבילו דכתיב בהבראם באברהם א"נ במ"ש לעיל משם רבינו האר"י ז"ל דמעת שהושלך אברהם אבינו ע"ה לאור כשדים תקן אות ה"א והיא אות ה"א שנתוספה בשמו וזה רמז אברם גם כשהיה אברם הוא אברהם שכבר תקן הה"א:

פסוק לד

ויולד אברהם את יצחק בני יצחק וכו'. יש לדקדק דכבר אמר בני אברהם יצחק וישמעאל והא תו למה לי לומר ויולד אברהם את יצחק. ואפשר לומר במ"ש הראשונים בפסוק למה זה צחקה שרה וכו' למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן דבשביל ששחקה שרה באה ליצחק נשמה מסטרא דנוקבא ובעקידה פרחה נשמתו הנוקבית ובאה לו נשמה מסטרא דדכורא וז"ש למה זה צחקה וכו' ולכן למועד הידוע לי דהוא שעת העקידה אשוב אליך שיהיה נשמה מסטרא דידך דדכורא אך כעת חיה ולשרה בן מסטרהא עכ"ד ובזה פירשתי מש"ה ואלה תולדות יצחק בן אברהם וכי תימא הלא יצחק נשמתו נוקבית לז"א אברהם הוליד את יצחק דבזכות אברהם באה לו נשמה מסטרא דדכורא והו"ל כאלו אברהם הוליד את יצחק פעם אחרת וזה טעם ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה ולא השיאו מקודם עד שבאה לו נשמה מסטרא דדכורא וזה רמז הכתוב כאן

בני אברהם יצחק וישמעאל ואחר זמן ויולד אברהם את יצחק דבזכותו באה לו נשמה דדכורא והוי כאלו הולידו מחדש ועי"ז דאברהם הוליד יצחק ובני יצחק עשו וישראל:
בני יצחק עשו וישראל. פירש המפרש מפני כבודו של דוד אמר ישראל ולא יעקב עכ"ל ואינו מובן לכאורה ואפשר לומר דהנה כתיב ותקע כף ירך יעקב ושם נאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל וכתבו המקובלים כי דוד הע"ה תקן פגם הירך ע"י שירות ותשבחות וז"ש נעימות בימינך נצח וכמ"ש הרב עיר וקדיש כמהר"ר אברהם הלוי ברוכים ז"ל והבאתי דבריו בקונטריס יוסף תהלות מזמור ד' בס"ד ע"ש באורך. ואפשר דקרא שמו ישראל רמז דעל ידי שיר אל יתוקן פגם הירך וזהו ישראל שיר אל והיינו דדוד המלך על ידי שירותיו יתקן פגם הירך וז"ש מפני כבודו של דוד כתיב ישראל שהוא תקן פגם הירך בשירותיו ורמוז בשם ישראל. ועוד אפשר לומר דרך דרש דיש לחקור דכיון דה' משח לדוד בימי שאול אמאי כי נח נפשיה דשאול לא מלך דוד תכף ונתעכב ז' שנים שלא מלך על ישראל כי אם על יהודה ובזהר תירץ דהוצרך ברישא להתחבר עם האבות ז' שנים וכתב בתשב"ץ למהר"ם כי בישראל רמוזים אבות ואמהות ר"ת יצחק שרה רבקה רחל אברהם לאה. ולזה כתב ישראל דבו רמוזים אבות ואמהות לרמוז דהיה צריך דוד להתחבר עם האבות ז' שנים נגד ג' אבות וד' אמהות ולכן נתאחר מלכותו א"נ דרז"ל אמרו פרק כ"ג דדרוש ומלכים מחלציך יצאו על שאול ואיש בשת ומשו"ה נתעכב והאי קרא ומלכים מחלציך יצאו כתיב כשקראו ה' ישראל וא"כ כדי שלא נאמר דאיזה חטא היה בדוד וזה גרם שנתעכב מלכותו לזה כתב ישראל להעיר דכשנקרא ישראל א"ל ומלכים מחלציך יצאו וא"כ מוכרח שימלוך איש בשת ולא היה חטא לדוד. א"נ אפשר במשז"ל דדוד היה אומר עד שאתם אומרים שבאתי מרות המואביה אתם באתם מאיסור שתי אחיות שלקח יעקב והכונה דח"ו נאמר דאיסור ב' אחיות גרם ליהודה ענין תמר וגרם לבעז ראש הסנהדרין שישא רות ואם תאמרו שנקרא ישראל ולא חטא בב' אחיות שנקרא אל. א"כ הכל מפלאות תמים דעים וגם יהודה ובעז לא חטאו ולזה נכתב ישראל שלא חטא ח"ו בב' אחיות וא"כ גם יהודה ובעז לא חטאו:

פרק ב

פסוק ב

דן יוסף ובנימין. אמרו רז"ל דנפקדה רחל בזכות שנתנה בלהה ליעקב וילדה דן ונמצא דדן היה סיבה שילדה רחל אמנו יוסף ובנימין ומשו"ה הקדים דן ליוסף ובנימין:

פסוק ד

ותמר כלתו ילדה לו. לו דייקא שטהרה רעיוניה ומחשבתה מאד דהכל תלוי באשה וכמו שכתבנו במקומות אחרים משם רבוואתא קמאי דהיינו טעמא דראובן דיעקב אע"ה חשב שהיא רחל ודוד דישי חשב שהיה השפחה ולהיות שהן כיונו לשם מצוה במחשבה טהורה מאד זכו לבני עליה וכן תמר היא העולה שיצאו ממנה מלכים ונביאים:

פסוק טו

דויד השביעי. אפשר דהוא רמז דדוד הע"ה הוא בחינת מלכות השביעית והיא בחינת כל מלכי ישראל וביותר דוד הע"ה כידוע. ומלבד שהיא בעצם בחינתו עוד בה שהיה עניו מאד והעניו מרכבה לשכינה כמ"ש רבותינו ז"ל. והנה הכא נכתב דויד מלא ביו"ד. ואני בעניי אמרתי כי שם הקדוש דוד מורה על היחוד אות ד"ו הם רומזים לקב"ה ושכינתיה כידוע. ואות ד' אחרונה כנגד ארבעה מוחין. ובחייו היה בחינת יו"ד חכמה בכח כי הוי"ו בחיריק וז"ש עשה עמי אות לטובה כלומר דלדואג היה יו"ד לרעה שנקרא דויג וזאת האות של יו"ד תהיה עמי לטובה שיתוסף יו"ד בדויד סוד החכמה והוא היחוד בסוד אחותי בת אבי כמ"ש בזה"ק. ואחר שהיה דוד הע"ה במנוחות שאננות נתוסף יו"ד בשם קדוש דויד מלא רומז יחוד שלם ודוק כי קצרתי ואם שגיתי ה' הטוב יכפר בעד ועוד הארכתי בדרושים בעניותי בס"ד:

פסוק יז

יתר הישמעאלי. אמרו פרק הערל שחגר חרבו כישמעאל והקשה הרב יפה מראה דהול"ל חגר חרבו כאדומי וכתב הרב מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות שדקירת חרב הוא מדה כנגד מדה דלפי דעת דואג דעמונית ומואבית בכלל האיסור ואין לקבל מהם גיורת והבא עליה קנאין פוגעין בו בדקירת חרב כמ"ש בפנחס וידקור את שניהם גבי מואבית עכ"ד ובפירוש מנחת ערב הנדפס במקרא גדולה תמה עליו מאד דהיכן מצינו דאין מקבלים גרים מעמון והביא סוגיות ודברי הרמב"ם להוכיח כן דמתקבלים גרים מעמון ע"ש באריכות ולא היה צריך להוכיח מסוגיות והרמב"ם דממקומו הוא מוכרע וגם מדברי מהרש"א ז"ל שם בדבור שאחר זה ממה שהקשה מבועז ומהגואל ותירץ דאתי עשה דיבום וכו' מכל הלשון ההוא הארוך של מהרש"א ז"ל מוכח דשרו להתגייר ולא ס"ד אלא דאסורה עמונית לבא עליה ומשו"ה נתגיירה רות ומישב דס"ד דאתי עשה דיבום וכו'. ואם כן מוכרח דמ"ש לעיל בכלל האיסור ואין לקבל מהם גיורת ר"ל לבא עליה וזה פשוט. אך מ"ש מהרש"א בסוף וידקור את שניהם גבי מואבית קשה ויש לישב. ומ"ש שם בפירוש הנזכר לישב מ"ש חגר חרבו כישמעאל לקוצר דעתי לא נהירא כאשר יראה

הרואה ואין להאריך. ולי ההדיוט אעיקרא קושית הרב יפה מראה ז"ל יש לישבה בנקל כי הנה בירושלמי פרק הערל אמרו שחגר מתניו כישמעאל ונעץ את החרב וכו' ועל זה כתב הרב יפה מראה ז"ל וז"ל שחגר מתניו כישמעאל שהם קלים וזריזי מתנים כערבי במדבר אבל בבבלי דגריס חגר חרבו כישמעאלי קשה דהול"ל כאדומי שהוא בעל החרב עכ"ל ויש לישב דגם כונת תלמודא דידן היינו כישמעאל שהם זריזים וקלים ואינו ר"ל שהוא בעל החרב דכתיב ביה ועל חרבך תחיה רק נקט כישמעאלי שהם זריזים וקלים ומשתמשים בחרב בזריזות ופשוט:

פסוק נה

יושבי יעבץ. דע כי בא לידי תרגום על דברי הימים בדפוס ושם אומר שהוא לרב יוסף ונ"ל שאינו אמת שלא תרגמו רב יוסף רק דהיינו כמ"ש בש"ס כדמתרגם רב יוסף ופירשו הראשונים לפי שהיה בקי בתרגום שהיה סגי נהור אבל מתורגם מימי התנאים עד"ש שר"ג ראה תרגום איוב ואכמ"ל. ולפי שאינו מצוי אביא קצת חידושים שראיתי בתרגום הנזכר והכא תרגם. יושבי יעבץ הוו צווחין ליה דאקים בעצתיה תרביצא לתלמידיא תרעתים הוו צווחין להון דהוו קליהון במשבחיהון היכייבבא שמעתים דהוו מסברין אפין בשמעתא סוכתים דהוו מטללין ברוח נבואה הינון שלמנאי בני צפורה דמתייחסין עם גניסת לואי ואתיין מזרעיית משה רביהון דטב להון זכותיה לפרשין וארתכין עכ"ל. וראה זה חדש שאינם מבני יתרו כדמוכח בש"ס ובמדרש אלה הם בני צפורה מזרע משה רע"ה לדעת התרגום:

פרק ג

פסוק ד

וימלוך שם שבע שנים וששה חדשים ושלשים ושלוש שנה מלך בירושלם. בסנהדרין דף ק"ז אמרו דנצטרע ששה חדשים דכתיב והימים אשר מלך דוד על ישראל מ' שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלם ל"ג שנים וכתיב בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים ובירושלם מלך ל"ג שנה והנך ו' חדשים לא קחשיב ש"מ דאצטרע והקשה הרב מהרח"א ז"ל בספר ישרש יעקב דהאי דנצטרע היה על ענין בת שבע וענין ב"ש בירושלם והצרעת בחברון וצ"ע עכ"ד ונראה דהני ששה חדשים שמלך בחברון שדינן להו במלכות ירושלם במקום הו' חדשים דנצטרע על ב"ש וחסרו מל"ג דירושלם ולכבוד ירושלם ולהשלים הענין שדינן ששה חדשים דחברון היתרים למלכות ירושלם ומלינן ל"ג שנים בירושלם והאמת הוא דבחברון מלך ז' שנים וששה חדשים ובירושלם ל"ב

וחצי דהו' חדשים נצטרע אלא דלהעלים ולכבוד ומנין שלם כתיב בחברון שבע שנים ובירושלם ל"ג. וכן הוא בילקוט ששה חדשים היו חסרים בירושלם מל"ג שנים וחלקו כבוד לירושלם למנותם שלמים ע"ש ועל דרך זה יתורצו דברי רש"י ותוספות שנתקשו בהם המפרשים וכמו שרמזתי במ"א בס"ד:

פסוק ה

שמעא ושובב נתן ושלמה ארבעתהון לבת שוע. היא בת שבע ברת עמיאל כ"כ בתרגום דה"י:

פסוק יא

אחזיהו בנו יואש. משלמה עד יואש ח' דורות ולפי שראה דוד שהיה זרעו כלה בימי יואש ע"י עתליהו אמר למנצח על השמינית שמונה נימין על דור ח' הושיעה ה' כי גמר חסיד ונמלט יואש ומיואש עד יאשיהו ח' דורות שראה דיאשיהו ובניו הולכים לאבדון נתפלל עוד על השמינית על דור ח' ה' אל באפך תוכיחני ובשביל תפלתו נשתיירו בני יהויקים עכ"ל המפרש ז"ל בקצור. ולפי דבריו אל באפך תוכיחני אמר בסוף ואפשר לרמוז במ"ש פרק חלק (סנהדרין דף צ"ה) דאמר הקב"ה לדוד הע"ה על ידיך נהרגו בנוב הכהנים ע"י נטרד דואג ע"י נהרג שאול ובניו רצונך יכלה זרעך או תמסר ביד אויב וא"ל ימסר ביד אויב וכשנמסר ביד ישבי א"ל אבישי אפיך צלותך שיכלה זרעו ועזרו אבישי בתפלה ע"ש ובפירוש רש"י ז"ל ונמצא דנתרצה דוד שיכלה זרעו ח"ו וז"ש אל באפך תוכיחני שלא ימות יואש ואל בחמתך תיסרני דישתיירו בני יהויקים חנני ה' דרך חנינה ומתנת חנם כי אומלל אני כי נתרציתי שיכלה זרעי כשנמסרתי ביד ישבי. רפאני ה' כי נבהלו עצמי מישבי והפכתי תפלתי ועתה נפשי נבהלה מאד על כריתת זרעי. וזה הצער יהיה חשוב לפניך לכפר העון כי כן דרכך לעשות חסד. ואתה חסד ה' רחמים עד מתי לא תרחם ברוב רחמיך הרבים והעצומים. שובה ה' חלצה נפשי שלא אמסר ביד אויב הושיעני שלא יכלה זרעי למען חסדך:

פרק ד

פסוק ט

ואמו קראה שמו יעבץ לאמר כי ילדתי בעצב ויקרא יעבץ לאלהי ישראל לאמר אם ברך וכו' לבלתי עצבי. בתמורה דף ט"ז דרשו יעבץ שיעץ ורבץ תורה בישראל לבלתי עצבי שלא ישגבני יצה"ר מלשנות עש"ב דרשת כל הכתובים. ואפשר לומר כי נתיירא דאמו קראתו יעבץ כי ילדה בעוצב ואם כן יעבץ הוא לשון עצבות ונתיירא שלא יתקיים שלא

יבטלהו יצה"ר ללמוד וזהו העצבון אמיתי וז"ש לבלתי עצבי רק יעבץ יהיה שיעץ ורבץ תלמידים. ותתבטל כונת אמו דיעבץ לשון עצבות:

ויבא אלהים את אשר שאל. אפילו מדת הדין דמורה שם אלהים נהפך לרחמים דהמלמד בן חבירו תורה מבטל גזרות רעות והוא שמרבה גבולו בתלמידים וכמ"ש אם ברך תברכני ודרשו שם אם תברכני בתורה והרבית גבולי בתלמידים וכו' ע"ש ה' עמו וגם מדה"ד נהפכת לרחמים וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו:

פסוק כא

ומשפחות בית עבודת הבוץ וכו'. רז"ל בילקוט אמרו ר' שמואל ב"נ אמר זה דוד שהיה עסוק בפרוכת ולפ"ז אפשר לפרש לבית אשבע על בעז שנשבע ליצרו ואמר חי ה' שכבי עד הבקר ויוקים שקיים הבטחתו לרות להשתדל בה ואם לא יגאל טוב הוא יעשה כנימוס. ואנשי כוזבא דואג וסיעתו שלא רצו להתיר המואביות ולא ראו דבעז הצדיק נשאה. וחיפו דברי נרגן דבעז נשאה לקיים מצות יבום דאתי עשה ודחי ל"ת וכמ"ש הרב מהרש"א ז"ל דכך היו סוברים עיין בדבריו באורך. וטח מראות עיניהם דהכא ליכא עשה דיבום מן התורה ואיך ידחה לאו דלא יבא עמוני. ועם כל זה יואש ושרף מחלון וכיליון אשר בעלו למואב שכיונו לאיסור דעדיין לא נתחדשה הלכה קורא אני עליהם בעלו למואב ונתחייבו מיתה. וישובי לחם לשון יחיד רמז למחלון דשב להתקן על ידי בעז שהיה מבית לחם ובא בגלגול עובד והדברים עתיקים מכוסים ונעלמים שבילי בית גלגו"ל. ובמדרש רות רבה פרשה ב' דרשו פסוקים אלו ומשפחות בית עבודת הבוץ וכו' על רחב וסוף הפסוק דרשו אשר בעלו למואב שבאת ועלו מעשיה לאבינו שבשמים וכו' ולפי דרשת רז"ל אפשר לרמוז מאי דכתיב וישובי לחם והדברים עתיקים באופן זה. מאחר שהכניסה עצמה בסכנה ובאת להתגייר ועלו מעשיה למו אב שבשמים לזה וישובי לחם שבה מהיות זונה ונעשית לחם אשה כשרה דנשאת ליהושע. וכי תימא איך היתה כזאת לזה אמר והדברים עתיקים הם מפלאות תמים דעים דרחב היתה גלגול תמר ומסוד קין כמ"ש רבינו האר"י ז"ל לכן נשאה יהושע ויצאו ממנה נביאים כמ"ש רז"ל:

פרק ה

פסוק ב

כי יהודה גבר באחיו. פירוש שזכה למלכות. ורמוז בשם יהודה שם הוי"ה ואות ד' הרומז לשכינה יחוד קבה"ו וכל המלכים כלם אחוזי במלכות ולכן מנה הכתוב יהודה ראשון:

פסוק ג

בני ראובן בכור ישראל. הגם דיוסף נטל שני חלקים שם הבכורה נשאר לראובן לכבוד ולתפאר"ת יעקב אע"ה שהיה כחו וראשית אונו שלא ראה קרי פ"ד שנים מפרשים. ויש להוסיף קצת דבזה ניכר תקון אדם הראשון שהג' אבות תקנו ע"ז ג"ע ש"ד אברהם תקן ע"ז שמסר עצמו לכבשן האש יצחק אע"ה תקן ש"ד בעקידה שהכין עצמו וסבר וקביל שישחטנו אביו לעולה לה' ויעקב אע"ה תקן ג"ע במה שראובן כחו וראשית אונו והכל הולך אחר החתום ונגמר תקון אדה"ר ולזה נשאר לראובן שם בכור רמז שנשלם תקון אדם הראשון. ועוד אפשר לומר דמוכרח להיות כבוד לראובן שיהיה בכור וזוכה לשם מיהא משום דנתפרסם דיעקב חשב שהיא רחל ויהי בבקר והנה היא לאה וח"ו יסברו שהוא בן תמורה. ולא כן הדבר כי לאה בצדקתה ובטהרת לבה ורעיוניה זכתה שראובן טהור וכשר כמ"ש הראשונים ולכן הדבר מוכרח לעשות יקר לראובן כי הוא בכור לכבוד יעקב אע"ה ולאה אמנו ע"ה:

פסוק יז

בימי יותם מלך יהודה ובימי ירבעם מלך ישראל. דרך הכתוב לחשוב ירבעם מלך ישראל עם מלכי יהודה וכתבו המפרשים דהטעם דירבעם זכה לזה משום שלא קבל לשון הרע על עמוס וזה כלפי מה שאמרו רז"ל שנחלקה מלכות בית דוד על שקבל לה"ר. אהניא לירבעם שלא קבל לה"ר ודוק:

פסוק מא

ויהוצדק הלך בהגלות וכו'. פירש המפרש ומ"ש בספר חגי יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול יהושע בנו היה כהן גדול כשעלו בבית שני ומה שלא היה עזרא בן שריה הסופר כהן גדול ובן אחיו יהושע בן יהוצדק כיהן הטעם דיהושע עלה עם זרובבל כמה ימים ושנים קודם שעלה עזרא עכ"ל. וכן אמרו רז"ל במדרש חזית דעזרא לא היה כהן גדול. וקצת קשה על הרמב"ם ורבינו עובדיה שכתבו דעזרא היה כהן גדול הפך רז"ל ופשט הכתובים ובקונטריס ועד לחכמים דף ל"ד הבאתי דברי הרמב"ם שכתב בפשיטות דעזרא היה כהן גדול ע"ש:

פרק ו

פסוק יז

ויהיו משרתים לפני משכן וכו'. אמר גבי משכן משרתים וגבי בית המקדש אמר ויעמדו לפי שבמשכן היו עומדים על הארץ בעת שהיו משוררים ובבית המקדש עומדים על

הדוכן אשר בנה שלמה המלך ע"ה על כן אמר ויעמדו שהיה להם עמידה מיוחדת על הדוכן מפרשים:

פסוק לד

מקטירים על מזבח העולה וכו'. יש מי שפירש הא דנקט קטורת ולא הקרבת קרבן לפי שהקטורת היתה עבודה חביבה יותר מהקרבנות וגם היא היתה מעשרת כמו שאמרו רז"ל. ועוד רמז שהיה קרח ועדתו מערערים על הכהונה ונענשו על ידי הקטורת כמבואר בכתוב על כן אמר כאן ואחיהם הלוים נתונים לכל עבודת משכן וכו' ואהרן ובניו מקטירים להוציא את הלוים שלא יערערו על הכהונה שלא יהיו כקרח ועדתו:

פסוק מ

ויתנו להם את חברון וכו'. היינו בגורל ממטה בני יהודה כמו שמפרש הכתוב אח"כ:

פסוק מא

נתנו לכלב בן יפונה. על פי משה רע"ה בדבר ה' שאמר ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורישנה:

פרק ז

פסוק א

ולבני ישששכר. לפי שהיו בני ישששכר בני תורה שמורי"ם לכל בני ישראל הוראות למופת ולאות וכתיב גבי הוראה כי יפלא ממך דבר למשפט ובאת אל הכהנים הלוים על כן סמך לישששכר לכהנים וללוים וסמך לו בנימין שהיה בית המקדש בגבולו שמשם הוראה יוצאה לישראל כן כתב בפירוש מנחת ערב. ואפשר להוסיף קצת לפי מה שכתבנו בעניותנו דאמרו רז"ל דיעקב אע"ה הפריש חומש מנכסיו כדכתיב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך והוינן בה דמהבנים לא הפריש אלא לוי דהוא מעשר וניחא לן דגם שבט ישששכר הפרישו לתורה וא"כ לוי וישששכר הם חומש וזה טעם מ"ש רז"ל לא משכחת לה צורבא מרבנן דמורה כי אם מלוי ומישששכר דהני בי תרי הפרישם יעקב אע"ה לתורה. ואם כנים אנחנו בזה היינו טעמא דקראין דסמך בני ישששכר ללוי. ולפי האמור יומתק גם על פי הפשט רמז הרב רבינו האר"י ז"ל בפסוק כי בא לשפוט את הארץ ר"ת לאה כי משם המשפט עכ"ד ומלבד הסוד על פי הפשט שם המשפט כי ממנה יצאו לוי וישששכר. וע"פ הסוד א"ש דיעקב אע"ה הפריש לוי וישששכר לשפוט ישראל כי הם מלאה ובלאה המשפט:

ישוב ושמרון. פירש המפרש בחומש כתיב ויוב יוב הוא שמו ולפי שנתישבו ללמוד תורה דכתיב מבני ישששכר יודעי בינה לעתים לכך זכה ונקרא ישוב עכ"ל ובדבק טוב כתב שהיה אליל בימיהם יוב שמו ונתרעם בנו של ישששכר שקראו יוב שכינהו בשם שנקראת ע"ז ונתן לו שי"ן משמו ישששכר ולכן נקרא ישוב ושי"ן שניה של ישששכר אינה נרגשת עיין בחומש דפוס אמשטרדם עם חינוך פרשת ויחי:

פסוק כא

והרגום אנשי גת. רז"ל אמרו דזה היה קודם יציאת מצרים שמנו את הקץ וטעו ויצאו בלא עתם וקרה להם זה ודרך דרש אפשר לומר לפי מ"ש רז"ל דגלות מצרים היה בעבור מכירת יוסף כמ"ש בזהר חדש בפירוש ובמספר שני הגלות ע"ש ואפשר דכך סברו בני אפרים ולכן יצאו כי הגלות הוא לשבטים לא ליוסף ולא ידעו שהגלות הוא ג"כ על גזרת בין הבתרים ועלה לכאן ולכאן כמ"ש בעניותנו בדרושים בס"ד:

פסוק כב

ויתאבל אפרים. לפי מ"ש רז"ל דהיה זה שהרגום בתוך גלות מצרים אפרים זה לא היה בן יוסף רק שנהגו דראש השבט היו קורין לו בשם שבטם. מפרשים:

פסוק כז

נון בנו יהושע בנו. אמרו רז"ל שלא היה לו ליהושע בן אבל בנות היו לו ויצאו מהן נביאים:

פסוק ל

ושרח אחותם. אמרו רז"ל שיען שהיתה משוררת יוסף חי ותחי רוח יעקב ברכה שלא תמות ונכנסה בחיים לג"ע ויש לרמוז ושר"ח ר"ת ובעבור שיר רחשה חיתה:

פסוק מ

והתיחשם בצבא במלחמה. למדו רבותינו ז"ל שהיוצאים למלחמה היו מיוחסים שזכותם וזכות אבותם מסייעתם ואין השכינה שורה אלא על משפחות המיוחסות:

פרק ח

פסוק ח

ושחרים הוליד בשדה מואב וכו'. בירושלמי פרק הערל דרשו ושחרים זה בעז שהיה משוחרר מן העונות הוליד בשדה מואב שנשא רות המואביה מן שלחו אותם שהיה משבט יהודה דכתיב ואת יהודה שלח לפניו חושים ואת בערה נשיו חש כנמר וביאר ההלכה ויולד מן חדש אשתו שעל ידו נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא

מואבית. ואפשר לרמוז עפ"י הקדמות רז"ל והמפרשים ובקצרה וברמז יתבאר ושחרים הוא בעז לימד הלכה בשדה מואב דהנקבות מותרות וא"ש בשדה מואב דהנקבות קרקע עולם כמשז"ל. וכי תימא אם הוא המוליד איך נשא את רות והאיכא צד חשדא כעד המעיד לאשה שמת בעלה דלא ישאנה לז"א מן שלחו אותם רמז לסנהדרין בהם משפט יהודה כי ברבים הורו הוראה זו את חושים דחש כנמר ובערה נשיו שביאר דין נשים מואביות. ועוד ויולד את חדש כשחידש הלכה זו עדיין אשתו היתה קיימת וליכא חשדא. ועמ"ש בעניותנו עוד בשמחת הרגל ובקונטריס זה חומת אנ"ך בסוף רות בס"ד:

פסוק לג

ונר הוליד את קיש וקיש הוליד את שאול. אמרו רז"ל לא זכה שאול למלוכה אלא על ידי שהיה זקנו מדליק נרות לרבים. ופירשו המפרשים דהגם דשאול צדיק גמור היה ועניו מ"מ המלכות הוא לשבט יהודה ולכן אמרו לא זכה שאול למלוכה כלומר דהמלכות ליהודה אך בשביל זקנו שהיה מאיר לרבים זכה לזה:

פרק ט

פסוק כ

ופינחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים ה' עמו. אמרו רז"ל הוא פנחס הכהן ועל שלא התיר ליפתח נדרו נסתלקה שכינה ממנו. וראיתי בספר עיר בנימין פרק המדיר סימן קי"ו שהביא מאמר רז"ל דיפתח אמר אני ראש וקצין אלך אצל פינחס ופנחס אמר הוא צריך לי ואני אלך אצלו והדבר הקשה על פנחס איך שגגה יצאה מלפני השליט להקפיד בזה ופירש בשם הגאון מהר"ש ז"ל דהרב כלי יקר על התורה ישנו בנותן טעם דחכם מתיר נדר לעם הארץ דהוא כבעל דמפר נדרי אשתו כן החכם שליט ומושל על עם הארץ ובידו להתיר לו נדרו ולשים אותו כאפס ואין וא"כ יפה אמר פנחס הוא צריך לי שאתיר נדרו ואני אלך אצלו זה אינו דרך ההתרה דרב שר"י מטעם היות העם הארץ כפוף לחכם ומקבל שליטתו עליו ובזה אפשר לחכם להתירו ובלא"ה אי אפשר להתיר נדרו עכ"ד כפי הרשום אצלי וכעת אין הספר מצוי אצלי. ויש להעיר דאם כן כדין עבד פנחס ואמאי נענש דנסתלקה ממנו שכינה. ואפשר דידוע דהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה. ולכן הי"ל לפנחס ללכת אצל יפתח ולומר לו דע כי אין כונתי להשתרר עליך וראה בעיניך כי באתי עדיך רק מצד הדין צריך שאתה תבא אצלי כדי שאוכל להתיר לך ואם פנחס היה עושה כד ודאי יפתח היה בא אצל פנחס והיה מתיר לו. ולכן נענש פנחס דכתיב וסביביו נשערה מאד דמקפיד כחוט השערה:

פרק י

פסוק א
וינס איש ישראל. ובשמואל כתיב וינוסו אנשי ישראל ופירשו המפרשים ז"ל שהיה פירוד לבבות מבפנים ומבחוץ מראים אחדות ולכן נפלו במלחמה:

פסוק ג
ותכבד המלחמה על שאול. מגיד הכתוב צדקת שאול שלא נס אף שראה שנהרגו שלשה בניו ואמרו רז"ל במדרש שאמר שאול לשמואל אם אברח אנצל ואמר לו שמואל אין ערקת את משתזיב ואם אתה מקבל עליך מדת הדין מחר אתה ובניך עמי במחיצתי ועל כן עמד וקבל עליו הדין וזכה להיות במחיצת שמואל הנביא ע"ה:

פסוק ה
ויפול גם הוא על החרב. יש מפרשים על חרב של שאול שהיה החרב יוצא מעבר אל עבר:

פסוק יב
ויקברו את עצמותיהם. הנכון לפרש שקברו גופם וכן דרך הכתוב לומר והעליתם את עצמותי וכן גבי נביא של בית אל כתיב אצל עצמותיו הניחו עצמותי:

פסוק יד
ולא דרש בה'. ובספר שמואל כתיב וישאל שאול בה' ולא ענהו ה' אלא כיון שאח"כ דרש באוב נחשב לו כאלו לא דרש בה' כלל. דברי אמת כ"י להרב מהר"ש עדני ז"ל:

פרק יא

פסוק א
לאמר הנה עצמך ובשרך אנחנו. כלומר הגם שאתה משבט יהודה כלנו בני ישראל ועצמך ובשרך אנחנו. ויש מי שפירש דראו ישראל שעשה נקמה במי שהרג איש בשת הוטב בעיניהם ואמרו הנה ידענו שאתה מחשיב אותנו עצמך ובשרך. ועוד פירשו כי דוד הע"ה גלגול אדם הראשון והוא כולל כל נפשות ישראל. ולזה באנו חברון מקום אבותנו הקדושים דגם הם תקנו אדה"ר וכבר פירשו בזהר הקדוש דהוצרך דוד לקבל המלכות בחברון:

פסוק ב
אתה תרעה את עמי את ישראל ואתה תהיה נגיד על עמי ישראל. והכל מן השמים וכך רצה הקב"ה שאתה תרעה וכו' כמו שהיית המוציא והמביא ואח"כ תהיה נגיד מלך גמור ומיוחד על ישראל כמו שעתה תמלוך בכבוד על כל ישראל:

פסוק ג
ויבואו כל זקני ישראל אל המלך חברונה. קודם שכרת ברית וקודם שמשחוהו הזקנים כבר ידעו שהוא מלך שמשחו שמואל הנביא בדבר ה' ומעת שמשחו הוא מלך ולכן כתיב ויבואו כל זקני ישראל אל המלך:

פסוק ה
לא תבוא הנה. ובשמואל כתיב כי אם הסירך העורים והפסחים וכו' ועיין מה שכתבנו בעניותנו על זה שם בשמואל באורך בס"ד:

פסוק כב
בניה בן יהוידע. יומא חדא דחקת רגליה בחדרונא דמית ונחת לשילוח ותבר גזיזא דברדא וטבל וסליק ותנא ספרא דבי רב הוא ספרא דאוריית כהניא ביומא זוטא דסיתוא בעשרא יומין בירחא דטבת. כן כתב בתרגום דה"י:

פרק יג

פסוק ז
על עגלה חדשה. יש מי שפירש שהיה זה הארון שמונח בו שברי לוחות והיה סבור דוד שאין מעלת זה הארון כמעלת הארון שבו לוחות שניות דעל הארון שבו לוחות שניות עליו נאמר בכתף ישאו. ובא לזה מסיבה שקרא לדברי תורה זמירות כמו שאמרו רז"ל:

פסוק יד
ויברך ה' את בית עובד אדום ואת כל אשר לו. אמרו בסוף ברכות דרש ר' אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי ויברך ה' את בית עובד אדום הגיתי בעבור ארון האלהים והלא דברים ק"ו ומה ארון שלא אכל ושתה אלא כבד ורבץ לפניו כך המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו עאכ"ו. ואפשר לומר במאי דאיבעיא לן פרק כל התדיר תדיר ומקודש הי מינייהו עדיף ופסק רבינו עובדיה ז"ל שם דתדיר קודם ובזה נבא אל הביאור והנה אמרו בסוף פרק כסוי הדם כל מקום שאתה מוצא דבריו של ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי באגדה עשה אזנך כאפרכסת ופירשו הראשונים דכל דבריו עיקרים ויסודות גדולות להבין כמה ענינים ודרושו רח"ב רח"ב מיד נקר"א ותרבנה סרעפותיו

ילכו יונקותיו והיו תוצאותיו להבין כמה ענינים. וגם מימרא דקמן כאחת מהם שדבריו הללו האדם יראה לעינים כי הם דברים פשוטים ותחת כבודם כמה פנינים כי הוא דרש ומה ארון שהוא מקודש ולא אכל ושתה כלומר שלא הוסיף בו שום דבר בעצמו ואשר להיות כבר היה שלא אכל ושתה כלומר שלא עשה בגופו שום דבר. וכי תימא הא מיהא חסריה ממונא לא היה אלא כבד ורבץ לפניו ולאו מידי חסריה ועם כל זה נתברך רב ברכות. המארח ת"ח תדיר מארח מהנה ומשקה תדיר שהיא מצוה תדירית הקודמת למקודש. ולא עוד אלא דיש גם כן בחינת מקודש דת"ח קדש איקרי כמ"ש רעיא מהמנא וזה לבד הוא ק"ו כפול דארון מקודש וזה תדיר ולא עוד אלא דזה תדיר ומקודש ועוד מאכילו ומשקהו שעושה תועלת בגופו ובכלל שדעתו מיושבת ויכול לעסוק בתורה ולחדש חידושי תורה והרי עשה תועלת בגופו וגורם להוסיף קדושה בעסק התורה שמרחיב דעתו ומחדש חידושים משא"כ בארון שלא הוסיף בו שום דבר ולא עשה שום פעולה בגופו. ועוד שהוא מהנהו מנכסיו ומחסר ממון משא"כ בארון עאכ"ו ועוד דבזה נדבק בשכינה כמ"ש בסוף כתובות וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה אלא כל המארח ת"ח וכו' אלמא דבזה הוא דבק בשכינה ונעשה הוא עצמו מקודש דדבק בשכינה ותו דעשה מעשה ששבחו ניכר שמאכילו וכו' והיכא דשבחו ניכר אפילו ירד שלא ברשות שמין לו כאריס וכמו שחלקו התוספות פרק בתרא דכתובות. ובתרגום דה"י כתוב ובריך מימרא דה' ית עובד אדום בבנין ובני בנין דאיתעברת אתתיה ותמניא כלתיה וילידן תמניא תמניא בכריסא חד עד דאשתכחו ביני אבהן ובנין ביומא חד תמנין וחד:

פרק יד

פסוק ב

וידע דוד כי הכינו ה' למלך על ישראל כי נשאת למעלה מלכותו. אפשר דידע ברוח הקדש היחוד העליון שהיה מיחד ותוספת הארה ויחוד בשכינה וזה רמז כי נשאת למעלה מלכותו דייקא בשמים ממעל. וקבע בלבו ברוב ענותנותו שהכל בעבור עמו ישראל ולא שהוא כדאי לכך:

פסוק ג

ויקח דוד עוד נשים בירושלם. ובשמואל כתיב נשים ופלגשים והכא לא כתיב אלא נשים מפני כבודו של דוד. מפרשים:

פסוק ח
כי נמשח דויד למלך על כל ישראל ויעלו וכו'. כי כשהיה מלך בחברון לא אכפת להו דהיה כמו שר ועוד דשונא לשאול וילחם בו וזהו רצונם אבל עתה אירע להם. מפרשים:

פסוק י
וישאל דוד באלהים. פירוש על ידי אורים ותומים והיה בדעתו אם במדת הדין גם כן ינצחם ויאמר לו ה' עלה וכו' דראה ברוח הקדש דבמדת רחמים ינתנו בידו וז"ש פרץ האלהים את אויבי וכתב הרב מהר"י חא'גיז ז"ל דכשאומר האלהים יש שם רחמים ור"ל דבמדת רחמים נתנם בידו:

פסוק יד
וישאל עוד דוד באלהים. אמר עוד להגיד ענותנותו של דוד הע"ה דהגם דכבר שאל בתחילה ונצחם לא רצה לסמוך על השאלה הראשונה ושאל עוד הפעם והיה לטובתו כי מדה"ד טענה לנסותו כמו שאמרו רז"ל והביאו המפרש ועמד בנסיון והכתוב משבחו ויעש דוד כאשר ציוהו האלהים ר"ל דעמד בנסיון. מפרשים וקצת נופך:

פסוק יז
ויצא שם דוד בכל הארצות. אפשר דרמז דזכה ליחד הדודים ורמוז בתיבת ויצא וי"ו ת"ת במשך חכמה יו"ד צ"א כמנין הוי"ה אדנ"י שם מלכות שהוא בחינת דוד:
וה' נתן פחדו. אפשר וה' הוא ובית דינו שאפילו במדת הדין נתן פחדו על כל הגוים כי גדלה צדקתו וכשרון מעשיו ברוב ענותנותו:

פרק טו

פסוק א
ויעש לו בתים בעיר דוד ויכן מקום. בנה תחילה בתים לכבוד הארון כי זהו כבודו להיות במקום ישוב בתים:

פסוק יג
כי למבראשונה לא אתם. אפשר שרצה לרמוז להם ברוב ענותנותו שהוא טעה וז"ש כי לא דרשנוהו כמשפט ועל כן פרץ בנו:

פסוק כב
יסור. הסמ"ך במקום סי"ן. כלומר שהיה גם כן נביא ויש מפרשים שהיה גדול על כלם בנשיאות הקול בשיר. דברי אמת כ"י להרב מהר"ש עדני ז"ל.

פסוק כה
מן בית עובד אדום בשמחה. יש מי שפירש דהגם דנתברך עובד אדום מאד בעבור האלהים עם כל זה היה לו שמחה לכבוד הארון שיהיה בכבודו ותפארתו:

פסוק כז
ודוד מכורבל. מעוטה במעיל כלבוש הכהנים הארוך כאשר היו מכורבלים שאר הלוים וכן על דויד אפוד בד שלבש אז אלו שני הבגדים לכבד בהם את ארון ה' הרב אבן יחיא ז"ל:

פסוק כט
ותבז לו בלבה. לפי שהספר הזה לכבוד דוד לא כתב מה שאמרה לו דרך בזיון כמו שכתב בשמואל שאין כבוד למלך שתאמר לו אשה כן. מפרשים:

פרק טז

פסוק ח
הודו לה' קראו בשמו. אפשר לרמוז דהכונה שתמיד יהיה כל דעתנו בכל ליחד קבה"ו וכבר ידוע מ"ש הרמ"ע ז"ל בפסוק ויקרא ה' אלהים דהוא לשון זווג וז"ש הודו לה' ותכוונו בהודאה ליחד וז"ש קראו לזווגו בשמו דהיינו שכינתיה שנקראת שם:

פסוק ט
שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו. אפשר במ"ש קריאתה זו הלילא וז"ש שירו לו זמרו לו נחשב לכם כשירה וזמרה אשר תשיחו בכל נפלאותיו. התהללו בשם קדשו כי כתיב קדשי ישראל לה' ונמצא כביכול דישראל נקראים קדש וז"ש תשתבחו אתם בשם קדשו שבהיותכם ראוים תהיו נקראים קדש וזהו בעצם התהללו בשם קדש"ו:

פסוק יג
זרע ישראל עבדו. אפשר במ"ש בתשב"ץ לתלמיד מהר"ם דבשם ישראל רמוזים האבות והאמהות יצחק שרה רחל רבקה אברהם לאה ולכן נקט זרע ישראל דבו רמוז כלם. בני יעקב בחיריו רמז דיעקב אבינו לא מת ודמות דיוקנו חקוקה בכסא הכבוד ובני יעקב בחיריו שהם י"ב כנגד תקוני השכינה:

פסוק לד
הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. אפשר במה שפירש הרב מהר"ש פרימו ז"ל בפסוק נורא תהלות עושה פלא דכשהקב"ה עושה נס אנו רואים הנס פרטי הנראה לעינים אמנם מנס זה נמשך כמה נפלאות כמו יציאת מצרים שאמרו בזהר הקדוש דמשם נמשך

לגאולה העתידה וז"ש נורא תהלות מה שעושה הקב"ה הם נפלאות רבות אך אין אנו מכירים אלא פלא אחד הגלוי לנו. וז"ש הודו לה' כי טוב מה שנגלה לנו. ולפי האמת מזה נמשך כי לעולם חסדו ולכן אמרו הושיענו אלהי ישענו כי כבר יש הכנה דרב"ה לגאולה העתידה כי מדת טובו וחסדיו רבו כמו רבו ונמשכים החסדים והנפלאות ולא כלו רחמיו. ומה שאנו מקוים לישועה לא לנו להיות לנו השקט ושלוה כי אם להודות לשם קדשך וכו':

פרק יז

פסוק ב

כל אשר בלבבך עשה כי אלהים עמך. כלומר ידעתי שעשית היצה"ר טוב וז"ש אשר בלבב"ך עשה כי האלהים עמך וכבר כתבנו משם הרב מהר"י חאגיז ז"ל כי היכא דכתיב האלהים יש שם רחמים וז"ש לו נתן ידעתי כי הגון וראוי אתה לזה וה' עמך דינין ממותקים ברחמים:

פסוק ז

כה אמר ה' צבאות אני לקחתיך מן הנוה וכו'. אפשר לומר דרך דרש כי הנה דוד הע"ה ברוב קדושתו שלא טעם מיט"ה ולא ישן ס' נשמי לזה לא טעם טעם מיתה ודוד מלך ישראל חי וקיים ותקן אדה"ר בצד מה שהי"ל לחיות ולא ימות וכן דוד הע"ה תקן הע' שנה ולא מת. וזה טעם שהיסודות שבנה דוד לבית המקדש לא שלט בהם אויב כי כמו שהוא חי וקיים גם מעשה ידיו קיימים. וזהו הטעם שלא בנה הוא בית המקדש שאם היה הוא בונה בית המקדש לא היה שולט אויב והיו ישראל כלים ח"ו אבל עתה שלא בנה דוד בה"מ יש תקון לישראל דשפך חמתו על עצים ואבנים וכמו שכתבתי בקונטרס יוסף תהלות מזמור ק"ב בכונת פסוק אומר אלי אל תעלני בחצי ימי מיסודו של הרב מהר"ש פרימו ז"ל. וזה רמז לו ה' לנתן הנביא ברמז וז"ש כה אמר ה' צבאות כלומר אנכי הרואה את כל תוקף מעשיך ליחד הדודים וז"ש כה מלכות אמר לשון זווג ע"ד ראוה מדברת יחוד מלכות עם ה' קב"ה צבאות נו"ה אני מלכות וזה על ידי שתקנת ע' שנה דאדה"ר והוא ר"ת לקחתי"ך מ"ן גימטריא ע' רמז לע' שנה של אדה"ר שתקנת. הנוה מן ר"ת גימטריא אדם שתקנת וז"ש ועשיתי לך שם כשם הגדולים אשר בארץ כלומר כאבות העולם שתקנו אדה"ר בע"ז ג"ע ש"ד כמ"ש בר"מ ורבינו האר"י ז"ל וגם אתה תקנת בצד מה שלא טעמת טעם מיתה ואין אויב שולט במעשה ידיך ולכן לא אפשר דתבנה בית המקדש שאם יחטאו ישראל צריך שיכלו ח"ו דאין תקון לשפוך חמתי בעצים ובאבנים

וכל זה הודיעו ברמז כי הכל מפלאות תמים דעים. ודוד הע"ה ברוח קדשו הבין עומק הדברים ואמר מי אני ומי ביתי וכו' וראיתני כתור האדם המעלה ר"ל הראיתני כשורת האד"ם דייקא אדם הראשון המעל"ה שלא מת ובצד מה תקנתי בע' שנה והכל מחסדיך הרבים והעצומים לומר שאני תקנתי על דרך שתקנו האבות לאדה"ר בע"ז ג"ע ש"ד וע"ד שאמרו יעקב אבינו לא מת כי השלים תקון אדה"ר וברוב ענותנותו אמר הדברים ברמז:

פסוק ח

ועשיתי לך שם כשם הגדולים אשר בארץ. אמרו בפסחים דף קי"ז ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים תני רב יוסף זה שאומרים מגן דוד והרב מהר"י פינטו ז"ל תמה דאין אומרים אלא מגן אברהם ואיך אומר שם הגדולים ותירץ דר"ל שם גדול אברהם מהגדולים שהם האבות ע"ש וק"ק דהכא בדברי הימים כתיב שם כשם הגדולים ולדידיה הול"ל שם גדול כדכתיב בשמואל. ועוד קשה על הרב ז"ל דלא ראה ח"ו דרשב"ם ז"ל נתקשה בזה ותירץ ע"ש. ואפשר לומר דמצינו בברכה מעין שבע שאומר מגן אבות בדברו הרי שאומר מגן על הגדולים שהם האבות וז"ש כשם הגדולים. ואפשר דעל זה שיבח דוד המלך ע"ה ואמר ואתה ה' מגן בעדי שאומרים מגן דוד כבודי ומרים ראשי שבשרתני שתקנתי אדם הראשון בצד מה וזה בחסדיך הגדולים והרבים:

פסוק יז

וראיתני כתור האדם המעלה. עיין מה שכתבתי לרמוז בפסוק זה בקונטרס ראש דוד דף ק"ן ע"א בסייעתא דשמיא:

פסוק כג

ועתה ה' הדבר אשר דברת וכו' יאמן עד עולם. אפשר במ"ש הרא"ם ז"ל פרשת וישלח דהבטחה דיש בחילופה הכזבת הנביא מתקיימת אף אם יחטאו. אמנם אם יחטאו מקצתה אין מתקיימת והוכיח כן ממ"ש ראוים היו לבא בימי עזרא כמו שבאו בימי משה אלא שגרם החטא. ואפשר דזה כונת דוד הע"ה דודאי הבטחה זו מתקיימת אף אם יחטאו כיון דיש בחילופה הכזבת הנביא אמנם אכתי אפשר דלא תתקיים כולה לכן התפלל דוד הע"ה יאמן עד עולם דלא יתבטל מ"ש עד עולם כמו שמקצת אינו מתקיים ואני תפלה יאמן עד עולם וזה יתקיים ולא יתבטל:

פרק יח

פסוק ד

ויעקר דוד את כל הרכב. לקיים אשר נצטוה המלך לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו:

פסוק ו

ויושע ה' לדויד בכל אשר הלך. והיינו כפשטו בכל אשר הוא הולך ה' עזרו ומגינו חומה מימינו. ולמטה אצל הכתוב ואבשי בן צרויה הכה את אדום וכו' כתיב ויושע ה' את דוד בכל אשר הלך וראה דהכא כתיב ויושע ה' לדוד ולמטה כתיב ויושע ה' את דוד דהכא איירי במה שהיה עושה הוא עצמו ולכן כתיב ויושע ה' לדוד. ולמטה גבי אבשי שהיו עושים אנשי דוד כתיב ויושע ה' את דוד את לרבות מה שהיו עושים אנשיו ושריו ה' מושיעם עזרם ומגינם להם חומה מימינם:

פסוק יא

גם אותם הקדיש המלך דוד וכו'. לקיים מצות ה' וכסף וזהב לא ירבה לו מאד:

פסוק יד

וימלוך דוד על כל ישראל ויהי עושה משפט וצדקה לכל עמו. אעפ"י שכבש כל העמים האמורים למעלה עיקר מלכותו היה על ישראל כי על ידם זיכה את עצמו שהיה עושה משפט וצדקה לכל עמו. אי נמי שהיתה מלכותו מקובלת על כל ישראל כאחד כמו על שבט יהודה והיה עושה משפט וצדקה לכל עמו בהשוואה אחת ולא נשא פנים לשבט יהודה להעדיפו יותר רק יחד כלם בשוה. מפרשים. ואפשר לרמוז כי תמיד בכל עניניו היה כונתו ליחד קב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל וזה רמז ויהי עושה מתקן משפט ת"ת וצדקה מלכות לכל עמו בשם כל ישראל ולהשפיע שפע רב בכל העולמות וישתלשל השפע לכל עמו. ובכח זכותו הרב וכונותיו העצומות יואב על הצבא ונצל"ח לו:

פרק יט

פסוק ב

אעשה חסד עם חנון בן נחש וכו'. כתב רבינו מהר"א ממיץ ז"ל דהגם דכתיב לא תדרוש שלומם וטובתם תשלומי שלום מותר. ומר"ן בכסף משנה פ"ו מה' מלכים הקשה עליו מהמדרש וכונתו דבמדרש רבה ריש פרשת פנחס אמרו וז"ל את מוצא במי שבא עמהם במדת רחמים לסוף בא לידי בזיון ומלחמות ואיזה זה דוד ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון בן נחש א"ל הקב"ה אתה תעבור על דברי אני כתבתי לא תדרוש שלומם וטובתם ואתה עושה עמהם גמילות חסד אל תהי צדיק הרבה שלא יהא מוותר על התורה וכו' ע"ש והדבר קשה על רבינו מהר"א ממיץ ז"ל והסמ"ג לאוין רכ"ח והגהמ"יי שהביאוהו והוא נגד מדרש רז"ל והגם שאמרו אין למדין הלכה מפי מדרש היינו היכא דמהש"ס מוכח איפכא והרי ר"ת בספר הישר כ"י שהוא רבו של מהר"א ממיץ ז"ל עושה עיקר

מהמדרשים. ואני בעניי בקונטריס דברים אחדים דף קס"ג ע"א באתי לכלל ישוב"ב קצת ועיין בקונטריס ברית עולם דף קכ"ט ע"א:

פסוק ד

ויגלחם ויכרות את מדויהם וכו'. הכתוב מכנה המרגל בלשון ערוה כמו ערות הארץ באתם לראות על כן כשאמרו לו שריו שבאו לרגל הארץ ולהפכה על כן כרת את מדויהם עד החצי לגלות ערותן לומר שידע אשר בלבבם לראות ערות הארץ וגלח חצי זקנם כי אז החרפה יותר מפורסמת שיתגלה בושתם לכל. מנחת ערב:

פרק כא

פסוק א

ויסת את דויד למנות את ישראל. רז"ל אמרו שחטא דוד הע"ה שקרא להקב"ה מסית ומ"מ מוכרח שהי"ל לישראל חטא אלא שנתגלגל על ידי דוד הע"ה על שקרא ח"ו להקב"ה מסית. וז"ש ויעמוד שטן על ישראל ויסת את דוד ובזה הודיע הכתוב שהיה על חטא ישראל. וי"מ שחטא ישראל היה שמרדו בדוד הע"ה ונטו אחרי אבשלום וכיוצא. וכתב המפרש ז"ל דאעפ"י שפרשה זו אינה לכבוד דוד הע"ה נכתבה משום סופה שבנה מזבח לה' וענהו ה' וזהו כבוד דוד עכ"ד ועוד פירשו שמזה ניכר חסידותו של דוד הע"ה בוידויו ובאומרו תהי ידך בי וכו' ואלה הצאן מה עשו:

פסוק כב

ויאמר דוד אל ארנן תנה לי מקום הגורן וכו'. אפשר לפרש ולא אאריך רק ארמוז בקצר אמיץ דכוונת דוד הע"ה באומרו תנה לי בכסף מלא כלומר לאפוקי כסף קנין שאיני רוצה לקחתו במתנה ולקנותו בכסף לקנין דמהני כהסכמת האחרונים אלא בכסף מלא ר"ל שיווי הקרקע כלו וז"ש בכסף מלא ותעצר המגפה מעל העם כלומר הדבר מוכרח שיהיה בכסף מלא מפני שהוא לצורך גדול לעצור המגפה ויאמר ארנן אל דוד קח לך ויעש אדוני המלך הטוב בעיניו כלומר קח לך בקנין דקיחה אקרי קנין דהגם שאני נותנו במתנה עם כל זה חשוב כאלו אתה קונה בכסף דלקיחת אדם חשוב שמה נתינה דההיא הנאה שנהנה הנותן במה שאדם חשוב לוקח מתנה ממנו חשיבא כסף ונקנה הקרקע כסברא שכתב מר"ן סימן ק"ץ וז"ש קח לך דחשיב קיחה בכסף במה שאדוני המלך עושה הטוב בעיניו דזו הנאה גדולה דמלך אדיר כמוך יקבל מידי זה חשיב כסף וממילא אין בזה ושונא מתנות יחיה דכיון שהנותן נהנה לא איירי קרא בהכי וכמ"ש בשיטה מקובצת פ"ק דבתרא והסמ"ע סימן קע"א לדעת רבינו חננאל והרא"ש שפסקו כת"ק וכל

זה רמז באומרו קח לך ויעש אדוני המלך הטוב בעיניו. אכן דוד מלך ישראל גלה סודו ויאמר דוד המלך לארנן לא כי קנה אקנה בכסף מלא כלומר מה שרמזת דליכא בהא משום ושונא מתנות יחיה לא כי דהלכה כרשב"ג כדעת הרי"ף והרמב"ם וז"ש לא לסתור דבריו אך דין אדם חשוב האמת אתך וז"ש כי קנה אקנה שני קנינים אחד קנין דלקיחת אדם חשוב שמה נתינה וחשיב כסף ועוד כסף שיוויו וז"ש בכסף מלא לאפוקי כסף דאדם חשוב והטעם שאני נותן לך כסף מלא הוא כי לא אשא וכו' והעלות עולה חנם. ועטרת ראשי מורי הרב ז"ל היה מפרש מ"ש ראה נתתי הבקר וכו' במ"ש במציעא דף כ"ב דאיכא למיחש משום כיסופא ואם הוסיף תו לית בה משום כיסופא והשתא ארנן באמרו קח לך ויעש אדוני המלך הטוב בעיניו. חשש שלא יחשדנו דוד הע"ה דמשום כסופא הוא דעבד לזה נתחכם ארנן ואמר ראה נתתי הבקר לעולה והמוריגים לעצים והחיטים למנחה כלומר ראה בעין השכל דאין זה משום כסופא דדינא הוא דאם הוסיף מורה ובא דבלב שלם עושה והנה אנכי עמך שלש אלה אעשה הבקר והמוריגים והחטים אני נותן ובתלתא ודאי הוייא חזקה כי ברצון טוב אני עושה ויאמר המלך דוד לארנן לא כי קנה וכו' כלומר לא אחשוד אותך דמשום כסופא אמנם קנה אקנה בכסף מלא כי לא אשא וכו':

פרק כב

פסוק א

ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל. אפשר דרמז בדבריו גם כן דמקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה וז"ש זה הוא בית ה' האלהים למעלה מכוון וזה מזבח העולה לישראל:

פסוק ה

והבית לבנות לה' להגדיל למעלה לשם ולתפארת לכל הארצות. אפשר שכיוין גם כן בדברי קדשו הללו להגדיל למעלה להביא מוחין דגדלות לשם מלכות ולתפארת קודשא בריך הוא ליחדם ולהמשיך השפע לכל הארצות בי"ע והעולם התחתון:

פסוק ח

ויהי עלי דבר ה' לאמר דם לרוב שפכת וכו'. כבר כתבנו למעלה מיסוד רז"ל דעיקר הטעם דאם דוד המלך ע"ה היה בונה הבית היה קיים ולא ישלוט בו אויב וח"ו היה כליה בישראל על חטאתם. ואפשר דבזכות אשר דוד הע"ה דמים רבים שפך משונאי ה' וחשוב כקרבנות כמשז"ל לזה שפך חמתו על עצים ואבנים וניצולו ישראל ואפשר

שזה רמז באומרו ויהי עלי דבר ה' לאמר דם לרוב וכו' לאמר שם רמז שיש אמירה אחרת ודברים בגו כדבר אשר דברנו:

פסוק י

והוא יהיה לי לבן ואני אהיה לו לאב. כי בתחילה צריך התעוררות מלמטה ואח"כ אמר ה' פתחו לי פתח וכו' ולזה אמר הוא יהיה לי לבן שיכין עצמו להיות לבן ולעבוד עבודה כל מצות האב ואז אני אהיה לו לאב:

פרק כח

פסוק ב

ויקם דוד המלך על רגליו. במדרש חזית למדו מפסוק זה שדוד הע"ה בנה יסודות בית המקדש והכונה כי דוד הע"ה העמיד רגלי בית המקדש הוא היסוד ולא שלטו האומות ביסודות כי לא שלטו במעשה דוד כי הוא חי וקיים ולכן מעשה ידיו קיימים. אפשר לומר דזכה לזה על שלא ישן כלל והיה קם על רגליו כדכתיב חצות לילה אקום להודות לך ובזה תקן בצד מה לאדם הראשון שהיה לו לחיות. וגם כן בזה עשה הכנה גדולה ויחוד עליון ויסודות גדולות עד שבבא שלמה מצא הכל מתוקן והיתה סיהרא באשלמותא ובנה בית המקדש והיה סיבה דוד הע"ה ברב קדושתו ודבקותו וכל מעייניו ליחוד עליון ונמצא דהוא עשה יסודות בבית המקדש למעלה היא השכינה ועשה הכנה דרב"ה ששלמה ימצא הכל מתוקן. כן למטה עשה היסודות של בית המקדש מעין דוגמא של מעלה ועליהם בנה שלמה הע"ה בית המקדש. ויען יסוד שלימותו בקומו תדיר בחצות כדבר האמור לכן נרמז שבנה יסודות בית המקדש באומרו ויקם דויד המלך על רגליו. ובמדרש קהלת דרשו הפסוק לענותנותו של דוד הע"ה עד שלא מלך ודוד הוא הקטן ומשמלך ויקם דוד המלך על רגליו:

אחי ועמי. אמרו רז"ל פ"ז דסוטה אם אתם שומעים לי אחי אתם ואם לאו עמי אתם ואני רודה אתכם במקל ופירש רש"י ז"ל אם אתם שומעים לי להיות שלמים למקום:

פסוק ד

ויבחר ה' אלהי בי. כלומר לא בצדקתי מאחי ובית אבי רק ברצונו ובחירתו וכן בחר בבני שלמה אעפ"י שיש לי בנים כשרים והגונים בו בחר ה'. ואפשר לרמוז בפסוק ויבחר בשלמה בני לשבת על כסא מלכות ה' דכונתו לומר דעו כי בת שבע היא ראויה לי ולא חטאתי כלל דאלו ח"ו היה חטא לא היה שלמה יושב על כסא מלכות דהפוגם בעריות

ח"ו פוגם בשכינה ואיך אפשר שיזכה לשבת על כסא מלכות ה' שהוא אחוז בשכינה. ואפשר לרמוז לשב"ת ר"ת להודיע תקון בת שבע:

פסוק יט

הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. כלומר אל יעלה בדעתך להוסיף או לגרוע הן ברוחב הן בגובה הן באורך או להוסיף חדרים או לשנות מזהב לכסף וכיוצא כי הכל מכוון לסודות עליונות וכוונות נמרצות עלי השכיל להבין ענינם ודרך כלל כי אין לשנות כלל ופירשו המפרשים השכיל דשמואל הע"ה השכיל אותי ולמדני:

פרק כט

פסוק א

כי לא לאדם הבירה כי לה' אלהים. כלומר דרך האדם הבונה בנין הוא בונה כפי השגת ידו ואם ידו משגת הבונה כמה יבנה חדרים ועליות ואם תשיג ידו זה בנה בכסף ובזהב וכיוצא ורשות בידו לבנות או לשנות להרחיב או לקצר כטוב בעיניו ככל מעיניו לא כן זאת הבירה אשר הכל בכתב עלי השכיל ואי אפשר לשנות להוסיף ולגרוע שום דבר על כן על כל אשר הכינותי צריך עוד נדבה מהשרים ומהעם. ועוד שיהיה חלק לכל ישראל בבנין. וכמו שעשה בקניית הגורן מארנן שגבה מכל שבט חמשים שקלי זהב כדי שיהיה יד כל ישראל שוים בו. מפרשים:

פסוק ט

וישמחו העם על התנדבם כי בלב שלם התנדבו לה'. אפשר דהכונה ששמחו שמחה גדולה שהיה שקולה יותר מעיקר הנדבה כי בלב שלם התנדבו לה' בלי שום פניה כלל. וגם דוד המלך שמח שמחה גדולה פירשו המפרשים יותר מכולם. ושמעתי כי המעשה לעם שיתנדבו לפעמים יהיה לו איזה חטא כמו שאמרו ופקדתי על כל לוחציו אלו גבאי צדקה והכא שדוד הע"ה היה מעשה שיתנדבו היה אפשר שאיזה התנדב מה שלא היה יכול וכיוצא. אמנם מאחר שראה בחושו שמחת העם וניכר כי כל אחד זריז ונשכר לכן כתיב וגם המלך דוד שמח שמחה גדולה שלא היה שום חטא. ואדרבא הוא היה סיבה למצוות רבות הן מה שהתנדבו והן על השמחה ששמחו במצוה שהוא מצוה גדולה בפני עצמה:

פסוק י

ויברך דוד את. ס"ת בגימטריא משיח בן דוד:

פסוק יד

כי ממך הכל ומידך נתנו לך. תנן פ"ג דאבות ר"א איש ברתותא אומר תן לו משלו שאתה ושלך שלו וכן בדוד הוא אומר כי ממך הכל ומידך נתנו לך. ופירש הרב עיר וקדיש כמהר"ר יעקב שטרימאר ז"ל דמה שיש לאדם ממון והוא צריך לצורכו וצורך בני ביתו הוא שלו והיותר העודף על צרכיו הוא של הקב"ה וז"ש תן לו משלו ר"ל תן צדקה מהיתר על צרכך שהוא שלו של הקב"ה ולפי האמת שאתה ושלך מה שהוא לצרכך גם כן שלו וכן אמר דוד כי ממך הכל דייקא בין הנצרך לך בין היותר הכל שלו:

פסוק כב

וימליכו שנית לשלמה בן דוד וימשחהו. יש מי שפירש דהיה לצורך כי בתחילה צוה דוד הע"ה שמישחוהו. והיו כמה וכמה אצל אדוניהו. ועתה ברצון כלם מעצמם משחוהו למלך בשמחה גדולה לפני אלהים חיים: